

OKTATÁSKUTATÓ INTÉZET

KUTATÁS KÖZBEN

Ladányi Andor

**A FELSŐOKTATÁS NEMZETKÖZI
STATISZTIKAI ÖSSZE-
HASONLÍTÁSBAN**

N_o 214

RESEARCH PAPERS

HUNGARIAN INSTITUTE FOR EDUCATIONAL RESEARCH

**A FELSŐOKTATÁS NEMZETKÖZI STATISZTIKAI
ÖSSZEHASONLÍTÁSBAN**

Ladányi Andor

Oktatóskutató Intézet
Budapest
1996

Kutatás közben 214
Az Oktatóskutató Intézet sorozata

Sorozatszerkesztő
Tót Éva

Az Oktatóskutató Intézetben 1996. november 4-én tartott
szakmai vitán a kézirat bírálói voltak:

Setényi János
Tímár János

Oktatóskutató Intézet
ISSN 0865-4409
ISBN 963 404 318 6

Felelős kiadó: az Oktatóskutató Intézet főigazgatója
Műszaki vezető: Orosz Józsefné
Műszaki szerkesztő: Híves Tamás
Terjedelem: 3 A/5 ív
Készült az Oktatóskutató Intézet sokszorosítójában

Tartalom

BEVEZETÉS	5
A FELSŐOKTATÁS MENNYISÉGI FEJLŐDÉSE A 90-ES ÉVEK ELSŐ FELÉBEN	5
A FELSŐOKTATÁS SZAKMAI STRUKTÚRÁJA	7
A FELSŐOKTATÁS VERTIKÁLIS STRUKTÚRÁJA	11
MELLÉKLET: A felsőoktatás komparatív statisztikai vizsgálatának módszertani kérdései	15
JEGYZETEK	20
STATISZTIKAI TÁBLÁZATOK	21

BEVEZETÉS

E tanulmány* szerzője négy évvel ezelőtt megjelent munkájában a 70-es évek közepétől a 80-as évek végéig terjedő időszakra vonatkozólag vizsgálta a felsőoktatás nemzetközi fejlődési trendjeit.¹ A jelen tanulmány 16 európai ország – 6 nyugat- és közép-európai, 3-3 észak- illetve dél-európai, valamint 4 volt államszocialista ország – statisztikai adatai alapján áttekintést ad a 90-es évek első felében történt változásokról, elemezve a hallgatók, az I. évre felvettek és az oklevelet szerzettek számának növekedését, valamint a felsőoktatás szakmai és vertikális struktúrájának alakulását. Ismerteti a nemzetközi statisztikai összehasonlítás módszertani kérdéseit, továbbá az adatok értelmezésének elősegítése érdekében az egyes országok felsőoktatási rendszerének és statisztikai adatközlésének sajátosságait.

A FELSŐOKTATÁS MENNYISÉGI FEJLŐDÉSE A 90-ES ÉVEK ELSŐ FELÉBEN

A 90-es évek elején valamennyi, a vizsgálat körébe vont fejlett ipari országban folytatódott a *hallgatólétszám növekedése*. (Lásd az 1. táblázatot.) Ennek mértéke országonként eltérő volt; egyes országokban (elsősorban az északi országokban) már 1992-ben, illetve 1993-ban meghaladta a 80-as évek második felének növekedési ütemét, és valószínű, hogy az évtized közepére néhány más országban is eléri vagy meghaladja azt. A tanulmányaikat megkezdő hallgatók számának növekedése a fejlett ipari országok közül a legnagyobb Ausztriában és az Egyesült Királyságban volt. (Lásd a 2. táblázatot.)

A hallgatólétszám növekedésének fő tényezője a fejlett ipari országokban továbbra is a felsőfokú képzettség magasabb társadalmi presztízse, a felsőfokú képzettséggel rendelkezők kedvezőbb munkaerő-piaci pozíciója. Ezt egyértelműen bizonyítják a gazdasági aktivitásra, valamint a munkanélküliségre vonatkozó adatok.

* A tanulmány az Emberi Erőforrások Távlati Fejlesztési Bizottsága munkálatainak keretében készült

1994-ben az Európai Unió országaiban a felsőfokú képzettséggel rendelkezők aktivitási rátája 92 %, a középfokú végzettségűeké 86 %, míg az alacsony fokú iskolai végzettségűeké csak 74 % volt, a munkanélküliek aránya pedig a felsőfokú képzettségűek körében a legalacsonyabb, 4,1 %, a középfokú végzettségűek 7,9 %-os és az alacsony fokú iskolai végzettségűek 11,2 %-os arányával szemben.²

Kétségtelen továbbá, hogy a 16-24 éves népesség rendkívül nagy – az Európai Unió országaiban 1996 májusában 20,3 %-os – munkanélküliségének körülményei között a felsőoktatási intézmények mintegy "parkolóhelyként" is működnek.

Lényegesen nagyobb volt a hallgatók és különösen az I. évre felvettek létszám-növekedésének mértéke – elsősorban a tervgazdaság rendszerére jellemző felvételi keretszám-rendszer megszüntetése következtében – a vizsgált volt államszocialista országok közül Lengyelországban és még inkább Magyarországon, ahol az I. évre felvettek száma a 90-es évek első felében több mint kétszeresére nőtt. (Csehszországban a növekedés alacsonyabb mértéke nagyrészt a rövid idejű képzési formák lassú ütemű kiépítésével függ össze, míg Szlovéniával kapcsolatban megjegyzendő, hogy az egykori Jugoszláviában a felsőoktatás mérete lényegesen nagyobb volt, mint a többi volt államszocialista országban.)

A 20-24 éves korú népességhez viszonyított hallgatólétszámot tekintve a legnagyobb értékeket Finnországban, Spanyolországban, Franciaországban és Dániában találjuk, a legkisebbeket pedig a volt államszocialista országokban és Görögországban. Ezzel kapcsolatban azonban figyelembe kell venni két, az arányokat befolyásoló tényezőt. Az egyik: a demográfiai viszonyok alakulása: míg a volt államszocialista országokban a demográfiai hullám következtében a 20-24 éves korú népesség száma igen magas volt a 90-es évek első felében, addig a fejlett ipari országok túlnyomó többségében e korcsoport létszáma kisebb-nagyobb mértékben csökkent. A másik tényező a tényleges tanulmányi idő – jó néhány fejlett ipari országban az előírt tanulmányi időt 35-40 %-al meghaladó – hosszúsága, ami természetesen lényegesen növeli a hallgatólétszámot.

Németországban pl. az 1992. évi (az új tartományok és Kelet-Berlin adatai nélküli) adatok szerint az effektív tanulmányi idő a humán szakos képzésben 15,2, a matematikai-természettudományi képzésben és a mérnökképzésben 14,0, az orvosi képzésben 14,8, a felső középiskolai tanárképzésben (Sekundarstufe II.) 15,6, a Fachhochschule-kben folyó képzésben pedig 9,4 félév volt.³

E két tényező közül csak a demográfiai változások befolyásolják az I. évre felvetteknek a 18-19 éves népességhez viszonyított arányát. Ez 1992-ben a legmagasabb – 50 %-ot meghaladó – Finnországban, Svédországban, Németországban és Franciaországban volt. Magyarország "helyezése" e tekintetben jobb, mint a 20-24 éves népességhez viszonyított hallgatólétszám esetében, figyelembe véve azt a kö-

rülményt is, hogy a felsőoktatás expanzióját a felsőfokú tanulmányaikat megkezdők évről évre növekvő száma jobban kifejezi, mint a felsőbb évfolyamok még alacsonyabb létszáma következtében a hallgatók összlétszáma.

Említést érdemel, hogy az ezredfordulóra az I. évfolyamra felvettek számának a 18 éves korú népességhez viszonyított aránya az 1996/97. tanévi, az előző tanévhez képest több mint 2000-rel nagyobb felvételi irányszámok fenntartása esetén – a jelentős demográfiai csökkenésre tekintettel – mintegy 43 % lesz, a post-secondary képzést is beszámítva pedig el fogja érni a 48-50 %-ot.

Az oklevelet szerzettek számának növekedése – amely természetesen a megfelelő "fáziseltolódással" követi a hallgatólétszám alakulását – az országok zömében jóval nagyobb volt, mint a 80-as évek második felében. A legnagyobb mértékű növekedés egyes északi országokban, az Egyesült Királyságban és Spanyolországban ment végbe. A volt államszocialista országokban a hallgatólétszám növekedése az oklevelet szerzettek számában a "fáziseltolódás" következtében természetesen még nem tükröződik. Az oklevelet szerzetteknek a 20-24 éves populációhoz viszonyított aránya kiugróan magas Finnországban, az Egyesült Királyságban és Franciaországban, míg a legalacsonyabb a kevésbé diverzifikált felsőoktatási struktúrával rendelkező országokban. Magyarország e mutatót tekintve a "középmezőny" végén foglal helyet. (Lásd a 3. táblázatot.)

Az oklevelet szerzettek számával és arányával kapcsolatban tekintetbe kell venni a számos országban viszonylag magas drop-out arányokat is (Olaszországban pl. a hallgatók 30-32 %-a, Ausztriában az egyetemeken mintegy a fele, Hollandiában az egyetemeken 65-70 %-a fejezi be diploma elnyerésével tanulmányait), továbbá azt a körülményt, hogy a hallgatók egy része nem oklevélszerzési céllal tölt el néhány szemesztert az egyetemen.

A FELSŐOKTATÁS SZAKMAI STRUKTÚRÁJA

A felsőoktatás legnagyobb képzési ágát a vizsgált országok zömében a **közgazdasági-társadalomtudományi képzés** alkotja; aránya a hallgatólétszámon belül többnyire 20-32 %, csak három országban, köztük hazánkban ennél alacsonyabb, három országban viszont ennél is magasabb. Az oklevelet szerzettek között az országok felében e képzés áll az első, egynegyedében pedig a második helyen. A

közgazdasági-társadalomtudományi képzésben résztvevők száma a 90-es évek első felében a legnagyobb mértékben Lengyelországban, Magyarországon és Dániában nőtt, az oklevelet szerzetteket tekintve pedig Lengyelországban, Spanyolországban és Csehországban. A 20-24 éves népességhez viszonyított hallgatólétszám a legmagasabb Hollandiában és Ausztriában, az oklevelet szerzettek esetében pedig Hollandiában és Szlovéniában, míg a hallgatólétszámot tekintve a legalacsonyabb Csehországban és Magyarországon, az oklevelet szerzettek számát illetően pedig Csehországban és Olaszországban. (Lásd a 4. és 5. táblázatot.)

A felsőoktatás második legnagyobb képzési ága a **műszaki képzés**, amely a hallgatólétszámon belül három országban az első, 11 országban pedig a második helyet foglalja el. Az e képzésben résztvevők számának növekedése a legnagyobb mértékű Lengyelországban, Magyarországon és Spanyolországban volt. E képzés aránya az országok többségében 15-25 %, ennél két országban alacsonyabb, két volt államszocialista országban pedig magasabb. Megjegyzendő, hogy a műszaki képzés aránya az országok felében 1990-hez képest némileg csökkent. Az oklevelet szerzettek számát tekintve kissé árnyaltabb a kép, de itt is e képzés áll a második helyen. A 20-24 éves korú népességhez viszonyítva – mind a hallgatók, mind az oklevelet szerzettek számát tekintve – Finnország adatai a legnagyobbak, míg a legkisebbek a hallgatólétszám esetében hazánkban és Görögországban, az oklevelet szerzetteknél pedig a mediterrán országokban és Ausztriában. (Lásd a 6. és 7. táblázatot.)

A **pedagógiai képzés** méreteit, arányát jelentős mértékben befolyásolja a pedagógusképzés rendszerének eltérő volta. Azokban az országokban, amelyekben a középiskolai (pontosabban az upper secondary) tanárképzés az ún. consecutive modellt követi (amelyekben tehát a felső középiskolai ciklus tanárainak egy-két éves elméleti és gyakorlati pedagógiai képzésére csak a humán, illetve a matematikai-természettudományi szakmai diploma megszerzése után kerül sor), e képzés méretei természetesen jóval kisebbek, mint az ún. concurrent modell szerinti középiskolai tanárképzést folytató országokban (amelyekben a humán és a természettudományi fakultásokon a tanárszakosok pszichológiai, pedagógiai, módszertani és gyakorlati képzése a szaktudományi tanulmányokkal párhuzamosan folyik). Ez a körülmény ugyanakkor a humán és a matematikai-természettudományi képzés arányait is nagymértékben befolyásolja.

A pedagógiai képzés aránya – mind a hallgatólétszámot, mind az oklevelet szerzettek számát tekintve – Magyarországon a legnagyobb, jóval meghaladja a 30 %-ot, míg a többi országban a 20 %-ot sem éri el. Az e képzésben résztvevő hallgatók száma növekedésének mértéke a legnagyobb az Egyesült Királyságban és Magyarországon volt, az oklevelet szerzettek esetében pedig Görögországban, Ausztriában és Finnországban. Említést érdemel ugyanakkor az is, hogy a pedagógiai oklevelet szerzettek száma – a pedagógusszükséglet alakulásával is összefüggésben – a vizsgált országoknak több mint egyharmadában csökkent a 90-es évek első felében. A

20-24 éves populációhoz viszonyítva e képzésben – mind a hallgatók, mind az oklevelet szerzettek számát tekintve – Magyarország áll az első helyen. (Lásd a 8. és 9. táblázatot.)

A humán szakos képzés aránya a hallgatólétszámon belül – 15 % körüli értékkel – a legmagasabb Dániában és Olaszországban, míg a legalacsonyabb a concurrent típusú középiskolai tanárképzést folytató egyes volt államszocialista országokban. Megjegyzendő azonban, hogy a felvételi keretszám-rendszer megszüntetése, valamint a szakosítási struktúra változásai, a nem tanári humán szakos tanulmányok folytatásának nagyobb lehetőségei következtében az elmúlt években e téren jelentős változások figyelhetők meg; 1990 és 1994 között a humán szakos képzésben résztvevő hallgatók száma Csehországban több mint kétszeresére, Magyarországon pedig közel tizenegyszeresére nőtt. Néhány országban – Görögországban, Hollandiában és Svédországban – ugyanakkor csökkent a 90-es évek elején a humán szakos hallgatók száma. Az oklevelet szerzettek számát tekintve a humán szakosok aránya néhány országban feltűnően alacsonyabb, mint a képzésben résztvevőké, ami főleg azzal függ össze, hogy a humán szakos hallgatók közül viszonylag sokan nem diplomaszerzési célból folytatnak tanulmányokat. A 20-24 éves népességhez viszonyítva az első három helyet e képzésben a hallgatólétszám esetében Dánia, Finnország és Olaszország, az oklevelet szerzetteknél pedig Görögország, Dánia és Spanyolország foglalja el, míg a mezőny végén az előzőekben vázoltaknak megfelelően a volt államszocialista országok állnak. (Lásd a 10. és 11. táblázatot.)

A matematikai-természettudományi képzés – átlagosan 15 % feletti – aránya Franciaországban és Németországban a legmagasabb, míg a legalacsonyabb e képzést illetően is – a természettudományi szakemberek iránti kisebb társadalmi-gazdasági igényekkel, valamint a középiskolai tanárképzés struktúrájával összefüggésben – a volt államszocialista országokban. (A humán szakos képzéshez képest magasabb arányokat ez utóbbi országokban a számítástechnikai-programozó matematikus-képzés bevezetése magyarázza.) Az elmúlt években a volt államszocialista országokban a matematikai-természettudományi képzés méretei is kibővültek. A növekedés mértéke Magyarországon volt a legnagyobb, de e képzés méretei és aránya jelenleg is jóval kisebb a vizsgált országok többségéhez képest. Említést érdemel még, hogy Hollandiában – amelyben korábban feltűnően alacsony volt a matematikai-természettudományi képzés aránya – a hallgatólétszám e képzésben több mint kétszeresére nőtt. Az oklevelet szerzettek számát illetően hasonló arányokat láthatunk, azzal a különbséggel, hogy a "fáziseltolódás" következtében a volt államszocialista országok és Hollandia esetében a hallgatólétszám emelkedése az oklevelet szerzettek számában még nem jelentkezik. A népességhez viszonyított hallgatólétszám a legnagyobb Finnországban és Ausztriában, az oklevelet szerzetteket illetően pedig Franciaországban, az Egyesült Királyságban és Finnországban,

a legkisebb pedig e képzési ágban is a volt államszocialista országokban. (Lásd a 12. és 13. táblázatot.)

Az orvosi-egészségügyi képzés méreteit és arányát elsősorban az határozza meg, hogy az egyetemi szintű orvos-, fogorvos- és gyógyszerészképzés mellett mennyire épült ki a post-secondary, illetőleg főiskolai szintű paramedikális képzés, valamint az intézményes posztgraduális specialistaképzés. Ezért e képzés méretei, aránya csak ezek figyelembevételével értelmezhető. Az orvosi-egészségügyi képzés aránya a hallgatólétszámon belül a legmagasabb Finnországban és Svédországban, az oklevelet szerzettek között pedig Finnországban, Svédországban, Lengyelországban és Olaszországban, míg a hallgatólétszámot tekintve a legalacsonyabb Németországban, az oklevelet szerzettek esetében pedig Franciaországban. Az oklevelet szerzettek arányát tekintve három országban – Finnországban, Lengyelországban és Olaszországban – e képzési ág aránya a legnagyobb a felsőoktatásban, az első országban a paramedikális, a két utóbbiban pedig a posztgraduális képzés jelentős mértéke következtében. Magyarország – ahol hosszabb idő óta szervezett posztgraduális szakorvosképzés és szakgyógyszerész-képzés folyik, a paramedikális képzés azonban még csak részben épült be a felsőfokú képzés keretei közé – e képzés arányát illetően a "középmezőnyben" foglal helyet. A hallgatólétszám növekedése a 90-es évek első felében a legnagyobb mérvű Finnországban és Magyarországon, az oklevelet szerzettek száma esetében pedig Finnországban és Lengyelországban volt. A 20-24 éves népességhez viszonyított arányok a legmagasabbak Finnországban, míg a legalacsonyabbak a hallgatólétszámot tekintve Csehországban és Szlovéniában, az oklevelet szerzettek száma esetében pedig Csehországban és Ausztriában. (Lásd a 14. és 15. táblázatot.)

A jogi képzés aránya – mind a hallgatólétszámot, mind az oklevelet szerzettek számát tekintve – a legmagasabb Spanyolországban és Olaszországban, a legalacsonyabb pedig az északi országokban. A volt államszocialista országokban, amelyekben korábban – a politikai intézményrendszer keretei között a jogászok kisebb szerepével összefüggésben – a jogászképzés méretei viszonylag szűkek voltak, a rendszerváltozást követően az e képzésben résztvevők száma jelentős mértékben – Lengyelországban több mint 100, Magyarországon és Csehországban több mint 50 %-kal – nőtt. Ugyanakkor három országban csökkent a joghallgatók, négy országban pedig a jogi oklevelet szerzettek száma. A népességhez viszonyított arányok a legnagyobbak Spanyolországban és Olaszországban, a hallgatólétszámot tekintve pedig a legkisebbek Csehországban, Görögországban és Magyarországon, az oklevelet szerzettek esetében Dániában és Csehországban. (Lásd a 16. és 17. táblázatot.)

A mezőgazdasági képzés aránya – mint ismeretes – a volt államszocialista országokban igen magas volt. Ennek "örökségéként" jelenleg is Csehországban és

Magyarországon a legmagasabb e képzés aránya, mind a hallgatók, mind az oklevelet szerzettek számát tekintve, míg a legalacsonyabb – 1 % körüli aránnyal – az Egyesült Királyságban, Franciaországban, Spanyolországban és Svédországban. Az e képzésben résztvevők száma a legnagyobb mértékben Magyarországon nőtt, hét országban viszont csökkenés következett be, és három országban az oklevelet szerzettek száma is csökkent ezekben az években. A 20-24 éves népességhez viszonyítva a hallgatólétszám tekintetében Finnország és Magyarország áll az élen, az oklevelet szerzetteket illetően pedig Finnország. (Lásd a 18. és 19. táblázatot.)

A FELSŐOKTATÁS VERTIKÁLIS STRUKTÚRÁJA

A felsőoktatás vertikális – képzési szintek szerinti – struktúrájában a 90-es évek első felében nem történtek lényeges változások. A kormányzat az elmúlt években, nem utolsósorban pénzügyi megfontolásokból számos országban – így Ausztriában, az Egyesült Királyságban, Finnországban, Németországban és Olaszországban – célul tűzte ki a rövid tanulmányi idejű képzés kiterjesztését⁴. Ennek eredményei azonban a nagyobb részt az 1993/94. tanévi adatokat tartalmazó statisztikákban még nem tükröződnek.

A felsőoktatás képzési szintek szerinti megoszlásának tanulmányozását lényeges mértékben megnehezíti az a körülmény, hogy jó néhány ország – mint azt a nemzetközi összehasonlítás módszertani problémáival foglalkozó mellékletben vázoltam – a képzési szinteket különbözőképpen értelmezi, s ennek következtében statisztikai adatközlésük az egyes képzési szintek megfelelő elhatárolását igen sok esetben nem teszi lehetővé.

A hallgatólétszám képzési szintek szerinti megoszlásának, az egyes képzési szintek arányának vizsgálata – az egyetemi szintű képzés hosszabb tanulmányi idejére tekintettel – nem ad reális képet. A rövid tanulmányi idejű felsőfokú képzés aránya a hallgatólétszámon belül a vizsgált országok közül csak Magyarországon és Svédországban haladja meg az 50 %-ot, és különösen alacsony a kevésbé diverzifikált felsőoktatási struktúrával rendelkező országokban. (Lásd a 20. táblázatot.)

A képzési szintek arányának tanulmányozása célszerűbb az I. évre felvettek és az oklevelet szerzettek esetében. Minthogy az I. évre felvettek képzési szintek szerinti megoszlására vonatkozólag részletes adatok csak néhány országra vonatkozólag állnak rendelkezésre, a vizsgálódást az oklevelet szerzettek képzési szintek sze-

rinti megoszlására korlátoztuk. Az oklevelet szerzettek között a rövid tanulmányi idejű képzés aránya természetesen magasabb, mint a hallgatólétszámon belül, nyolc ország esetében 50 %-nál nagyobb. A posztgraduális szint aránya azokban az országokban magasabb, amelyekben a diplomát nyújtó specialistaképzés kiépült a felsőoktatás rendszerében. (Lásd a 21. táblázatot.) Figyelembe véve azt a lényeges körülményt, hogy egyes képzési ágakban – így a humán, a jogi és a matematikai-természettudományi képzésben – a rövid tanulmányi idejű képzés szerepe és aránya, e képzési ágak jellegéből következően viszonylag csekély, elsősorban azon képzési ágak esetében célszerű az oklevelet szerzettek képzési szintek szerinti megoszlásának vizsgálata, amelyekben jelentős a rövid idejű képzés aránya.

A közgazdasági-társadalomtudományi képzésben a rövid tanulmányi idejű képzés aránya öt országban, köztük Magyarországon meghaladja a 60 %-ot. (Lásd a 22. táblázatot.) A műszaki képzésben ugyancsak öt országban nagyobb 60 %-nál az oklevelet szerzettek között a rövid idejű képzés aránya, de a 40 %-ot további négy országban is meghaladja. (Lásd a 23. táblázatot.) A pedagógusképzés szintek szerinti megoszlását elsősorban az határozza meg, hogy e képzés milyen mértékben vált egyetemi szintűvé. Ez magyarázza a rövid idejű képzés túlsúlyát Ausztriában, Dániában és Spanyolországban, míg több országban a pedagógusképzés nagyrészt vagy teljes egészében már egyetemi szinten folyik. (Lásd a 24. táblázatot.) Az orvosi-egészségügyi képzésben az egyes szintek aránya – mint arról már említés történt – az egyes országokban a paramedikális képzés, valamint a posztgraduális specialistaképzés meglététől és méreteitől függ. Így vannak olyan országok, ahol a felsőoktatás keretei között mindkét képzés kialakult, és vannak olyanok, ahol csak az egyik vagy a másik, és ennek következtében az egyetemi szintű orvos-, fogorvos- és gyógyszerészképzés aránya is országonként meglehetősen eltérő. (Lásd a 25. táblázatot.) A mezőgazdasági képzés a vizsgált országok többségében nagyrészt egyetemi szintű, összefüggésben azzal, hogy az e képzés körébe tartozó állatorvosképzés kizárólag, az erdészeti képzés pedig túlnyomórészt egyetemi szinten folyik. (Lásd a 26. táblázatot.)

* * *

Áttekintésünket befejezve megemlítenédnek tartjuk, hogy a felsőoktatás mennyiségi fejlődésének eredményeként a 90-es évek első felében tovább növekedett a felsőfokú végzettségű népesség és aktív keresők száma. A felsőfokú képzettségűek aránya általában azokban az európai országokban a legmagasabb, amelyekben a legnagyobb a rövid tanulmányi idejű képzés aránya (a vizsgált országok közül Svédországban, Hollandiában és az Egyesült Királyságban). Magyarország "helyezése" a felsőoktatás mintegy másfél évtizedes – a 70-es évek közepétől 1990-ig tartó – stagnálása következtében kétségkívül romlott. Hazánk továbbra is megelőzi e

tekintetben a nem vagy kevésbé diverzifikált felsőoktatási képzési struktúrával rendelkező országokat (így Ausztriát, Csehországot és Olaszországot), de elmarad a nyugat- és észak-európai országok többsége mögött. (Lásd a 27. táblázatot.)

MELLÉKLET

A FELSŐOKTATÁS KOMPARATÍV STATISZTIKAI VIZSGÁLTÁNAK MÓDSZERTANI KÉRDÉSEI

Az összehasonlító statisztikai elemzés részben a nemzetközi szervezetek (UNESCO, OECD, EU) oktatási statisztikai kiadványain, részben pedig az egyes országok statisztikai évkönyvein alapult. A részletesebb adatokat közlő oktatási-felsőoktatási statisztikai kiadványok a vizsgált időszakra vonatkozólag csak hét ország – Ausztria, az Egyesült Királyság, Hollandia, Lengyelország, Magyarország, Németország és Svédország – esetében álltak rendelkezésre hazai szakkönyvtárainkban, de azok zöme sem tartalmazott az 1993/94. tanév utáni adatokat. A hiányok pótlására – az 1992. évi vizsgálattól eltérően – ezúttal nem volt módunk külföldi könyvtári kutatások folytatására. Ennek következtében a hiányzó adatok megszerzésére, egyes problémák tisztázására jó néhány esetben nem volt lehetőség. Nem kevés gondot okozott továbbá a magyar felsőoktatásra vonatkozó adatoknak az összehasonlításra alkalmassá tétele is.

A felsőoktatás szakmai struktúrájával, a **képzési ágak** meghatározásával kapcsolatban az UNESCO oktatási nomenklatúráját, az ISCED-et (International Standard Classification of Education) vettem alapul, a túlzottan részletes "új" ISCED helyett azonban – korábbi vizsgálatomhoz hasonlóan – a "rég" ISCED csoportosítását követtem, a következő 10 képzési ágat alkalmazva:

- ☐ pedagógiai (amely felöleli a pedagógusképzés valamennyi ágát, valamint a pedagógia és a felnőttoktatás-népművelés szakokat);
- ☐ humán (amely a filozófia, továbbá a filológiai és történeti szakokat tartalmazza);
- ☐ művészeti;
- ☐ közgazdasági-társadalomtudományi (amely magában foglalja a közgazdasági, a business administration, a kereskedelmi és pénzügyi szakokat, valamint a politológia, szociológia, pszichológia,

igazgatási, social worker, gazdasági földrajz, újságíró, könyvtár és dokumentáció szakokat);

- ☐ jogi;
- ☐ matematikai-természettudományi;
- ☐ orvosi-egészségügyi;
- ☐ műszaki (beleértve az építészetet és a technikai jellegű mezőgazdasági szakokat is);
- ☐ mezőgazdasági (az élelmiszer-technológia szakot is idevéve);
- ☐ egyéb (teológiai, katonai, rendőrtiszt és a nem pedagógiai jellegű testnevelési képzés, valamint a más kategóriába nem sorolható szakok).

Az adatok ennek megfelelő csoportosítását azonban a nemzetközi statisztikai kiadványok és az egyes országok statisztikái közötti eltérések, illetőleg a részletesebb adatok hiánya következtében nem mindig sikerült következetesen megvalósítani.

Még nagyobb nehézséget jelentett a **képzési szintek** meghatározása. Az ISCED követése ez esetben is indokolt volt, e klasszifikációt alkalmazza az OECD és az EUROSTAT is. Az ISCED a "third level" három szintjét különbözteti meg: az ISCED 5 azokat a képzéseket öleli fel, amelyek nem nyújtanak az első egyetemi fokozatnak megfelelő végzettséget, az ISCED 6 az egyetemi vagy azzal egyenértékű fokozathoz vezető oktatás, az ISCED 7 pedig a posztgraduális egyetemi fokozat – részben a magasabb, illetve a specializáltabb kvalifikációt jelentő, részben pedig a doktori fokozat – megszerzésére irányuló tanulmányokat foglalja magában.

A fő probléma e tekintetben az ISCED 5 körének meghatározása. Az ISCED e szintet a "körülbelül 3 éves", illetve "jellegzetesen 4 évnél rövidebb", gyakorlatra orientált képzésként definiálta. Az országok jelentős része azonban e képzési szintet úgy értelmezi, hogy az inkább a két éves tanulmányi idejű post-secondary képzési formákat tartalmazza, míg a 3-4 éves tanulmányi idejű, hazánkban főiskolai szintűnek nevezett képzést az ISCED 6-ba sorolja. Néhány ország továbbá a posztgraduális képzés adatait elkülönítve nem közli, így azokat az ISCED 6 tartalmazza. Megjegyzendő, hogy három észak-európai ország oktatási nomenklatúrája a felsőfokú oktatás négy szintjét különbözteti meg; az első a két éves (olykor annál rövidebb) tanulmányi idejű post-secondary képzést öleli fel, és hazánkban is az 1993. évi felsőoktatási törvényt módosító 1996. évi LXI. törvény ehhez hasonlóan határozta meg a képzési szinteket.⁵

Mindezt figyelembe véve a 20-26. sz. táblázatokban négy szint alkalmazására törekedtem, e szintek pontos elhatárolására azonban a statisztikai adatbázis korlátai között sok esetben nem volt lehetőség.⁶

Az adatok – Dánia kivételével – a részidejű képzés adatait is tartalmazzák; a vizsgált országok többségének statisztikai kiadványai azonban ezeket külön nem közlik. A rendelkezésre álló adatok szerint a part-time oktatás aránya a legnagyobb az Egyesült Királyságban (37,3 %), Lengyelországban (37,2 %), Magyarországon (a főiskolai szakirányú továbbképzés és a posztgraduális képzés nélkül 27,9 %) és Hollandiában (18,4 %), míg a fejlett európai országok nagyobb részében e képzés aránya – a korábbi adatok szerint is – viszonylag alacsony.

Az általános nemzetközi statisztikai gyakorlatnak megfelelően az adatok az egyes országokban tanulmányokat folytató külföldi hallgatók adatait is magukban foglalják. Ezek száma és aránya országonként meglehetősen eltérő. Hazánkban a külföldi hallgatók száma az 1995/96. tanévben a nagyszámú határon túli magyar hallgatókkal együtt – a posztgraduális képzést nem számítva – 7763 fő volt, míg a külföldön tanuló magyar hallgatók száma 1993-ban – a nem teljes körű UNESCO-adatok szerint – 3495 fő.

A hallgatólétszámot és az oklevelet szerzettek számát tekintve viszonyítási alapként – az utóbbiak korátlagára tekintettel – a 20-24 éves, az I. évre felvettek esetében pedig a 18 (ill. 19) éves korú népességet tekintettük. (Az oklevelet szerzetteknek a diploma-fokozatok szintjei szerint a megfelelő korú népességhez viszonyított arányát kifejező – egyes OECD-kiadványokban szereplő – mutató alkalmazására a képzési szintekkel kapcsolatos említett problémák miatt nem vállalkozhattunk.)

E mutatók elsősorban az egyes korosztályoknak a felsőfokú oktatásban való részvétele és diplomaszerzése bemutatására alkalmasak, s ezért az arányok értelmezése során a demográfiai viszonyok alakulását is figyelembe kell venni. A felsőoktatás output-jának értékelésével kapcsolatban igen fontos lett volna a felsőfokú képzettségű aktív keresők számához való viszonyítás; az 1990, ill. 1991. évi népszámlálások részletes – a felsőfokú végzettségű népesség és aktív keresők adatait képzési szintek, valamint szakmai csoportok szerint közlő – kötetei azonban még csak alig néhány országra vonatkozólag állnak rendelkezésre, s ezért ennek vizsgálatára csak mintegy fél-egy év múlva lesz lehetőség.

Ami **az egyes országok felsőoktatásának sajátosságait** illeti: 1992-ben megjelent munkám 2. mellékletében ismertettem az egyes országok felsőoktatási rendszerét, és ezért most csak az azóta történt változásokat említem meg, utalva a statisztikai adatközlés egyes problémáira is.⁷

Ausztriában az 1994/95. tanévben megkezdődött az ISCED 6-nak megfelelő képzést és diplomát nyújtó Fachhochschule-k megszervezése, a statisztikák azonban ezek adatait még nem tartalmazzák. A felsőoktatás szakmai struktúrájára vonatkozó adatok pontosságát csökkenti az a körülmény, hogy a kétszakos tanulmányokat folytató hallgatók a statisztikákban kétszer szerepelnek. Ez elsősorban a humán szakos képzésre vonatkozik, és ezért ezek adatai a közöltekénél ténylegesen kisebbek.

Csehországban – amelyben korábban a felsőoktatás diverzifikálására nem került sor – a rövid idejű felsőfokú oktatás, valamint egyes fakultásokon a "*bakalar*" fokozathoz vezető képzés csak lassan épül ki, és ezek adatai sem ismeretesek.

Dániában a felsőoktatás rendszerében nem történt változás, az egyetemi szintű és a posztgraduális képzés adatai nem különíthetők el.

Az Egyesült Királyságban a 'Higher Education. A New Framework' c. 1991. évi fehér könyv célkitűzéseinek megfelelően a further education-szektor intézményeiben növekszik a magasabb diplomák kiadása, és az 1992. évi felsőoktatási törvény alapján 41 Polytechnic és College of Higher Education egyetemi státust kapott. Megjegyzendő még, hogy az Egyesült Királyság a Master's degree-hez vezető tanulmányokat és e fokozatot az ISCED 7 körébe sorolja.

Finnországban a szakoktatási intézmények ún. felső intézeti szintjének átszervezésével 3-4 éves tanulmányi idejű szakfőiskolákat (*Ammattikorkeakoulu*) hoztak létre, ezek adatai azonban még nem ismeretesek. További változást jelent az elmúlt években egyes egyetemi szakokon a 3-3,5 éves képzés bevezetése. Megemlítendő még, hogy az óvónőképzés is a jövőben egyetemi szervezeti keretekben történik.

Franciaországban a leglényegesebb változás a pedagógusképzés átszervezése volt. A jövőben valamennyi pedagógust egyetemi szintű képzésben, a *licence* fokozatra épülő 2 éves képzés formájában képeznek. Az egyetemi szintű képzésre való áttérés fokozatosan történik, ezért ez a statisztikákban még csak részben tükröződik.

Görögországban a felsőoktatás rendszerében nem történt változás, befejeződött a pedagógusképzés egyetemi szintre helyezése.

Hollandia a szakfőiskolai képzést újabban az ISCED 6-ba sorolja, így gyakorlatilag nincs az ISCED 5-nek megfelelő képzés. A posztgraduális képzés adatait ugyancsak az ISCED 6 tartalmazza.

Lengyelországban az egyetemeken a rövidebb tanulmányi idejű ún. *zawodowe* képzésben résztvevők adatai nem ismeretesek, csak az ilyen oklevelet szeretteké.

Magyarország adatait az 1996. évi törvényben meghatározott képzési szintek szerint közöltem. Ennek megfelelően a főiskolai szintű képzésre vonatkozó adatok mind a főiskolai szintű alapképzés, mind a főiskolai szakirányú továbbképzés adatait tartalmazzák. A főiskolai szakirányú továbbképzés aránya e szinten belül 1994-ben a közgazdasági-társadalomtudományi képzésben a hallgatólétszám esetében 18,6, az oklevelet szerettek esetében 32,8 % volt, a műszaki képzésben 3,3, ill. 9,0 %, a pedagógiai képzésben 3,3, ill. 3,2 %, az orvosi-egészségügyi képzésben 8,8, ill. 18,7 %, a mezőgazdasági képzésben pedig 7,5, ill. 14,1 %. Az I. évre felvettek számának megállapításával kapcsolatban azt a módszert alkalmaztam, hogy az I. évesek számából levontam az évismételőket, valamint a már felsőfokú végzettséggel rendelkezők (második oklevél megszerzéséért tanulmányokat folytatók) adatait. A fő probléma a szakmai struktúrával kapcsolatban a bölcsészkarok esetében jelentkezik; e karok jelenlegi képzési struktúrája, hallgatói nyilvántartása és statisztikai adatközlése nem teszi lehetővé e karok hallgatóinak a három képzési ág – humán,

pedagógiai, társadalomtudományi – szerinti pontos csoportosítását. A számos főiskolán ténylegesen már folyó post-secondary képzésre vonatkozólag értékelhető adatok nem állnak rendelkezésre.

Németország a Fachhochschule-kben folyó képzést az ISCED 6-ba sorolja, a Fachschule-ket pedig az ISCED 5-be. Az új tartományok és Kelet-Berlin felsőoktatásának átszervezése – integrált egyetemek kialakításával és a Fachhochschule-k kiépítésével – lényegében befejezést nyert.

Olaszországban – amelyben a felsőoktatás korábban igen kevésbé diverzifikált volt – az 1990. novemberi törvény célul tűzte ki az egyetemeken a rövid tanulmányi idejű, ún. diploma-szakokon folyó képzés kiterjesztését, ennek folyamata azonban csak igen lassan halad előre, és eredményei a statisztikákban még nem tükröződnek. Ugyancsak nem állapítható meg a statisztikákból a pedagógusképzés egyetemi szintre helyezése folyamatának előrehaladása sem.

Spanyolország az egyetemek szervezeti keretei közé tartozó, 3 éves képzést nyújtó ún. egyetemi iskolákat (Escuelas Universitarias) az ISCED 6-ba sorolja, az ISCED 5-be csak néhány, csekély hallgatólétszámú felsőfokú szakiskola tartozik.

Svájcban tervbe vették néhány felsőfokú szakiskola főiskolává szervezését, ez azonban tudomásom szerint még nem történt meg.

Svédországban a képzési struktúrának az 1993. évi törvény alapján történt átalakítása a statisztikákban még nem jelentkezik. Ausztriához hasonlóan a kétszakos hallgatók itt is kétszer szerepelnek a statisztikákban; az ebből következő létszámelterés azonban kisebb, mint Ausztriában.

Szlovéniában a felsőoktatási intézmények integrálásával – a művészeti akadémiáknak, a főiskoláknak és a felsőfokú szakiskoláknak a ljubljana-i, ill. a maribori egyetemhez csatolásával – az intézményrendszer jelentősen módosult, ugyanakkor az 1993. évi felsőoktatási törvény lehetőséget ad magán felsőoktatási intézmények létesítésére. A képzési struktúra erőteljesen diverzifikált, a posztgraduális szint adatai azonban csak az oklevelet szerzettek esetében különíthetők el.

JEGYZETEK

- 1 Ladányi Andor: A felsőoktatás mennyiségi fejlődésének nemzetközi tendenciái. Összehasonlító statisztikai elemzés. (A felsőoktatás fejlesztését szolgáló kutatások. Bp., 1992.)
- 2 Statistics in Focus. Population and social conditions. 1995. No. 12.
- 3 Bildung im Zahlenspiegel. 1995. (Wiesbaden, 1995. 133.p.)
- 4 Lásd Főiskolák nemzetközi összehasonlításban és hazai tanulságokkal c. cikkemet. (Magyar Felsőoktatás, 1995. 4. sz. 17-19.p.)
- 5 Lényegében a két éves post-secondary és a legalább három éves felsőoktatási képzés megkülönböztetését tartalmazza az Európa Tanács Felsőoktatási és Kutatási Bizottságának a felsőoktatási intézmények elismerésére és minőségi értékelésére vonatkozó, előreláthatólag 1997 márciusában elfogadásra kerülő ajánlás-tervezete, amely a felsőoktatási intézmények, azok programjai és képesítései elismerésének kritériumaként azt is megjelölte, hogy a szakképesítést nyújtó teljes idejű rövid ciklusú programok hossza legalább két év és a fokozatot adó teljes idejű képzéseké (degree courses) legalább három év legyen.
- 6 A statisztikai összehasonlítás problémáira lásd A felsőoktatás nemzetközi statisztikai összehasonlítása c. írásomat. (Statisztikai Szemle, 1993. 553-561. p.)
- 7 Megjegyzendő, hogy az OECD-országok felsőoktatási rendszerét jól áttekinthetően ismerteti az Education at a Glance. OECD indicators c. kiadvány. (OECD. Paris, 1995. 255-316.p.)

STATISZTIKAI TÁBLÁZATOK

1. táblázat

A hallgatólétszám növekedése a 90-es évek első felében

Ország	A hallgatólétszám növekedése	A 20-24 éves korú népességre jutó hallgatók száma	
		1990	1993
Ausztria	1993/1990: 110,5	31,8	37,3
Csehország	1994/1990: 109,5	17,2	15,8 ¹⁾
Dánia	1992/1988: 124,0	30,6 ²⁾	41,9 ³⁾
Egyesült Királyság	1992/1990: 121,5	27,6	35,1
Finnország	1993/1990: 119,1	48,2	64,4
Franciaország	1993/1990: 109,2	39,5	42,6
Görögország	1991/1988: 104,5	24,4 ²⁾	24,9 ⁴⁾
Hollandia	1992/1990: 105,8	36,7	41,5 ³⁾
Lengyelország	1994/1990: 161,6	21,9	31,5 ¹⁾
Magyarország	1995/1990: 182,3	17,2	26,9⁵⁾
Németország	1993/1991: 105,6	29,2 ⁴⁾	34,6
Olaszország	1993/1990: 115,8	30,3	37,2
Spanyolország	1992/1989: 117,2	35,2 ⁶⁾	42,1 ³⁾
Svájc	1993/1990: 108,1	25,6	31,5
Svédország	1993/1990: 122,1	32,0	39,0
Szlovénia	1993/1991: 104,8	26,7 ⁴⁾	28,4

Megjegyzések:

- 1) 1994. évi adat
- 2) 1988. évi adat
- 3) 1992. évi adat
- 4) 1991. évi adat
- 5) 1995. évi adat
- 6) 1989. évi adat

2. táblázat

Az I. évre felvettek száma és aránya

Ország	Az I. évre felvettek számának növekedése 1990-1992 között	Az I. évre felvetteknek a 18 éves korú népességhez viszo- nyított aránya	
		1990	1992
Ausztria	134,0	24,7	35,6
Csehország	..	..	16,8
Dánia	104,9	33,9 ¹⁾	37,0 ¹⁾
Egyesült Királyság	129,9	27,3	38,5
Finnország	111,2	58,4 ¹⁾	63,4 ¹⁾
Franciaország	113,4	41,2	51,0
Görögország	..	..	28,5
Hollandia	95,4	38,5	41,8
Magyarország	216,0	18,5	31,5²⁾
Németország ⁴⁾	105,0	41,8 ¹⁾	51,7 ¹⁾
Olaszország	121,5	33,0 ¹⁾	42,3 ¹⁾
Spanyolország	108,8	39,5	43,3
Svájc	108,6	24,6 ³⁾	29,6 ³⁾
Svédország	109,2	47,2 ¹⁾	52,9 ¹⁾

Megjegyzések:

- 1) A 19 éves korú népességhez viszonyított adatok
- 2) 1995. évi adat
- 3) A 20 éves korú népességhez viszonyított adatok
- 4) Az új tartományok és Kelet-Berlin adatai nélkül

3. táblázat

Az oklevelet szerzettek számának növekedése a 90-es évek első felében

Ország	Az oklevelet szerzettek számának növekedése	A 20-24 éves korú népesség-re jutó oklevelet szerzettek száma	
		1990	1993
Ausztria	1993/1990: 113,2	2,4	2,9
Csehország	1993/1990: 115,9	2,3	2,4
Dánia	1991/1987: 120,6	4,5 ¹⁾	5,9 ²⁾
Egyesült Királyság	1991/1988: 124,2	6,8 ³⁾	9,1 ²⁾
Finnország	1992/1990: 127,5	6,9	9,9 ⁶⁾
Franciaország	..	..	9,1 ⁴⁾
Görögország	1991/1988: 106,3	3,4 ³⁾	3,5 ²⁾
Hollandia	1991/1987: 100,8	5,6 ¹⁾	5,7 ²⁾
Lengyelország	1993/1990: 124,3	4,4	5,1
Magyarország	1995/1990: 115,1	4,2	4,2⁵⁾
Németország ⁷⁾	1992/1989: 106,7	4,6 ⁶⁾	5,6 ⁴⁾
Olaszország	1993/1989: 108,7	2,2 ⁶⁾	2,6
Spanyolország	1992/1988: 120,3	3,5 ³⁾	4,3 ⁴⁾
Svédország	..	6,5 ²⁾	..
Szlovénia	1993/1991: 113,2	4,2 ²⁾	4,8

Megjegyzések:

1) 1987. évi adat

2) 1991. évi adat

3) 1988. évi adat

4) 1992. évi adat

5) 1995. évi adat

6) 1989. évi adat

7) Az új tartományok és Kelet-Berlin adatai nélkül

4. táblázat

A közgazdasági – társadalomtudományi képzésben résztvevő hallgatók aránya

Ország	1990/91		1993/94		1993-94 / 1990-91
	A)	B)	A)	B)	
Ausztria	28,4	10,5	30,0	13,4	119,5
Csehország	12,5	2,1	15,1	2,5	130,3
Dánia ¹⁾	22,1	6,8	25,4	10,7	142,7
Egyesült Királyság ²⁾	26,9	7,4	26,7	9,4	120,5
Finnország	16,7	8,0	18,2	11,7	130,0
Franciaország ⁶⁾	11,3	4,8	..	..	..
Görögország ³⁾	23,5	5,7	21,1	5,2	93,8
Hollandia ²⁾	31,3	11,0	38,6	14,6	130,9
Lengyelország	20,1	4,4	28,6	8,0	196,7
Magyarország⁴⁾	16,0	2,8	15,8	3,8	153,7
Olaszország	25,7	7,8	26,5	9,8	119,4
Spanyolország ⁵⁾	26,3	9,3	26,9	11,3	120,0
Svájc	32,4	8,3	33,4	10,5	111,6
Svédország ²⁾	23,6	7,6	22,2	8,6	110,6
Szlovénia	..	..	32,3	9,2	..

Megjegyzés: Lásd a 8. táblázat megjegyzéseit.

Jelmagyarázat:

A) = Az e képzésben résztvevő hallgatók számának az összhallgató – létszámhoz viszonyított aránya

B) = Az e képzésben résztvevő hallgatóknak a 20 – 24 éves korú népességhez viszonyított aránya

5. táblázat

A közgazdasági – társadalomtudományi oklevelet szerzettek aránya

Ország	1990		1993		1993 / 1990
	A)	B)	A)	B)	
Ausztria	23,5	5,7	23,7	6,8	114,3
Csehország	11,9	2,7	15,4	3,7	149,4
Dánia ¹⁾	15,7	7,1	21,7	12,9	166,6
Finnország	15,5	10,8	12,9 ²⁾	12,2 ²⁾	105,7
Görögország ³⁾	20,4	6,9	20,5	7,2	107,0
Hollandia ¹⁾	25,7	14,4	29,3	16,7	114,7
Lengyelország	17,2	7,5	22,6	11,5	163,6
Magyarország⁴⁾	14,0	5,9	17,7	6,9	136,5
Olaszország ⁵⁾	17,2	3,8	20,9	5,4	131,2
Spanyolország ⁶⁾	17,1	6,0	22,5	9,6	158,6
Svédország ⁷⁾	14,4	9,4	..	..	..
Szlovénia	..	..	33,1	16,0	..

Megjegyzés: Lásd a 9. táblázat megjegyzéseit.

Jelmagyarázat:

A) = A közgazdasági-társadalomtudományi oklevelet szerzetteknek az oklevelet szerzettek összlétszámához viszonyított aránya

B) = A közgazdasági-társadalomtudományi oklevelet szerzetteknek ezer fő 20-24 éves korú népességhez viszonyított aránya

A műszaki képzésben résztvevő hallgatók aránya

Ország	1990/91		1993/94		1993-94/1990-91
	A/	B/	A/	B/	
Ausztria	13,4	5,0	13,9	6,2	116,7
Csehország	35,4	6,1	30,5	5,0	92,8
Dánia ¹⁾	18,1	5,5	16,1	6,8	112,6
Egyesült Királyság ²⁾	15,1	4,2	14,3	5,0	115,1
Finnország	22,5	10,8	22,8	14,7	120,5
Görögország ³⁾	23,1	5,6	18,1	4,5	81,9
Hollandia ²⁾	17,6	6,2	12,6	4,8	76,0
Lengyelország	16,6	3,6	19,5	5,5	161,6
Magyarország⁴⁾	19,8	3,4	18,5	4,5	145,5
Németország	..	..	20,8	7,2	..
Olaszország	16,0	4,9	17,2	6,4	124,4
Spanyolország ⁵⁾	12,8	4,5	15,8	6,7	145,4
Svájc	21,1	5,4	20,6	6,5	105,5
Svédország ²⁾	19,9	6,4	18,1	7,1	107,3
Szlovénia	..	..	25,5	7,2	..

Megjegyzés: Lásd a 8. táblázat megjegyzéseit.

Jelmagyarázat:

A/ = Az e képzésben résztvevő hallgatók számának az összhallgató-létszámhoz viszonyított aránya

B/ = Az e képzésben résztvevő hallgatóknak a 20-24 éves korú népességhez viszonyított aránya

7. táblázat

A műszaki oklevelet szerzettek aránya

Ország	1990		1993		1993/90
	A/	B/	A/	B/	
Ausztria	15,1	3,7	16,3	4,7	122,2
Csehország	37,3	8,5	34,5	8,2	107,4
Dánia ¹⁾	23,1	10,5	22,5	13,4	117,6
Egyesült Királyság ¹⁾	14,3	9,5	14,8	13,4	131,5
Finnország	24,2	16,8	20,6 ²⁾	19,4 ²⁾	108,1
Görögország ³⁾	15,4	5,3	16,4	5,8	113,3
Hollandia ¹⁾	17,1	9,6	18,1	10,3	106,8
Lengyelország	14,1	6,2	14,5	7,4	128,5
Magyarország⁴⁾	18,9	8,0	15,4	6,3	87,5
Olaszország ⁵⁾	11,2	2,4	13,0	3,3	125,3
Spanyolország ⁶⁾	8,4	2,9	10,4	4,5	149,3
Svédország ⁷⁾	25,4	16,4	..	..	..
Szlovénia	..	..	24,5	11,8	..

Megjegyzés: Lásd a 9. táblázat megjegyzéseit.

Jelmagyarázat:

A/ = A műszaki oklevelet szerzetteknek az oklevelet szerzettek összlétszámához viszonyított aránya

B/ = A műszaki oklevelet szerzetteknek ezer fő 20-24 éves korú népességhez viszonyított aránya

A pedagógiai képzésben résztvevő hallgatók aránya

Ország	1990/91		1993/94		1993-94/1990-91
	A/	B/	A/	B/	
Ausztria	5,7	2,1	6,5	2,9	129,4
Csehország	19,3	3,3	18,1	3,0	101,1
Dánia ¹⁾	13,3	4,1	11,6	4,9	108,1
Egyesült Királyság ²⁾	5,6	1,5	7,8	2,7	168,5
Finnország	11,1	5,4	10,1	6,5	107,7
Franciaország ⁶⁾	3,1	1,3	..	..	..
Görögország ³⁾	7,9	1,9	8,9	2,2	116,8
Hollandia ²⁾	11,2	3,9	12,5	4,7	117,8
Lengyelország	18,1	4,0	13,4	3,7	102,1
Magyarország⁴⁾	33,0	5,7	33,5	8,1	158,2
Olaszország	2,7	0,8	2,1	0,8	87,5
Spanyolország ⁵⁾	7,8	2,7	5,7	2,4	86,5
Svájc	4,7	1,2	4,8	1,5	110,7
Svédország ²⁾	12,3	4,0	14,9	5,8	142,0
Szlovénia	..	..	16,5	4,7	..

Megjegyzések:

- 1) 1988/89. és 1992/93. tanévi adatok
 2) 1990/91. és 1992/93. tanévi adatok
 3) 1988/89. és 1991/92. tanévi adatok
 4) 1990/91. és 1994/95. tanévi adatok
 5) 1989/90. és 1992/93. tanévi adatok
 6) 1991/92. tanévi adatok

Jelmagyarázat:

- A/ = Az e képzésben résztvevő hallgatók számának az összhallgató-létszámhoz viszonyított aránya
 B/ = Az e képzésben résztvevő hallgatóknak a 20-24 éves korú népességhez viszonyított aránya

9. táblázat

A pedagógiai oklevelet szerzettek aránya

Ország	1990		1993		1993/90
	A/	B/	A/	B/	
Ausztria	13,1	3,2	15,7	4,5	136,2
Csehország	24,1	5,5	18,9	4,6	90,8
Dánia ¹⁾	19,7	9,0	18,3	10,9	111,5
Egyesült Királyság ¹⁾	8,3	5,5	8,5	7,8	131,2
Finnország	12,8	8,9	12,9 ²⁾	12,2 ²⁾	128,6
Franciaország	..	..	13,7 ²⁾	12,5 ²⁾	..
Görögország ³⁾	7,3	2,5	11,7	4,1	170,6
Hollandia ¹⁾	14,5	8,1	12,5	7,1	86,5
Lengyelország	25,5	11,2	17,4	8,8	84,8
Magyarország⁴⁾	36,7	15,5	35,0	14,4	102,7
Olaszország ⁵⁾	2,8	0,6	2,7	0,7	105,3
Spanyolország ⁶⁾	20,5	7,2	9,9	4,2	57,9
Svédország ⁷⁾	19,1	12,4	..	..	..
Szlovénia	..	..	11,2	5,4	..

Megjegyzések:

- 1) 1987 és 1991. évi adatok
- 2) 1992. évi adatok
- 3) 1988. és 1991. évi adatok
- 4) 1990. és 1994. évi adatok
- 5) 1989. és 1993. évi adatok
- 6) 1991. évi adatok
- 7) 1992. évi adatok

Jelmagyarázat:

- A/ = A pedagógiai oklevelet szerzetteknek az oklevelet szerzettek összlétszámához viszonyított aránya
- B/ = A pedagógiai oklevelet szerzetteknek ezer fő 20-24 éves korú népességhez viszonyított aránya

10. táblázat

A humán szakos képzésben résztvevő hallgatók aránya

Ország	1990/91		1993/94		1993-94 / 1990-91
	A)	B)	A)	B)	
Ausztria	11,1	4,1	10,1	4,5	102,4
Csehország	2,6	0,5	5,1	0,8	208,2
Dánia ¹⁾	12,4	3,8	15,7	6,6	156,8
Finnország	10,9	5,3	10,2	6,6	111,7
Franciaország ⁶⁾	23,5	10,1	..	..	..
Görögország ³⁾	12,0	2,9	11,2	2,8	97,7
Hollandia ²⁾	7,1	2,5	5,9	2,2	88,5
Lengyelország	9,3	2,0	9,2	2,6	137,5
Magyarország⁴⁾	0,3	0,0	1,9	0,5	1088,6
Olaszország	13,6	4,1	14,4	5,4	123,0
Spanyolország ⁵⁾	9,8	3,5	8,8	3,8	105,6
Svájc	10,7	2,7	10,4	3,3	104,4
Svédország ²⁾	13,1	4,2	10,6	4,1	95,5
Szlovénia	..	..	2,6	0,7	..

Megjegyzés: Lásd a 8. táblázat megjegyzéseit.

Jelmagyarázat:

- A) = Az e képzésben résztvevő hallgatók számának az összhallgató-létszámhoz viszonyított aránya
 B) = Az e képzésben résztvevő hallgatóknak a 20-24 éves korú népességhez viszonyított aránya

11. táblázat

A humán szakos oklevelet szerzettek aránya

Ország	1990		1993		1993 / 1990
	A)	B)	A)	B)	
Ausztria	8,0	2,0	7,3	2,1	103,9
Csehország	1,0	0,0	0,9	0,0	105,9
Dánia ¹⁾	6,1	2,8	7,2	4,3	142,7
Finnország	4,7	3,3	3,7 ²⁾	3,5 ²⁾	100,8
Görögország ³⁾	16,1	5,5	14,2	5,0	93,9
Hollandia ¹⁾	8,4	4,7	5,6	3,2	67,1
Lengyelország	6,9	3,0	6,0	3,1	108,7
Magyarország⁴⁾	0,4	0,2	0,9	0,4	243,6
Olaszország ⁵⁾	12,4	2,7	13,4	3,4	116,9
Spanyolország ⁶⁾	11,8	4,2	10,1	4,3	103,2
Svédország ⁷⁾	1,1	0,7	..	..	..
Szlovénia	..	..	1,8	0,9	..

Megjegyzés: Lásd a 9. táblázat megjegyzéseit.

Jelmagyarázat:

A) = A humán szakos oklevelet szerzetteknek az oklevelet szerzettek összlet-számához viszonyított aránya

B) = A humán szakos oklevelet szerzetteknek ezer fő 20-24 éves korú népességhez viszonyított aránya

12. táblázat

A matematikai – természettudományi képzésben résztvevő hallgatók aránya

Ország	1990/91		1993/94		1993-94/1990-91
	A)	B)	A)	B)	
Ausztria	12,4	4,6	12,1	5,4	109,9
Csehország	4,1	0,7	5,5	0,9	143,8
Dánia ¹⁾	7,5	2,3	7,9	3,3	131,1
Egyesült Királyság ²⁾	12,1	3,3	11,9	4,2	119,7
Finnország	12,5	6,0	11,3	7,3	107,9
Franciaország ⁶⁾	17,6	1,6	..	..	..
Görögország ³⁾	8,1	2,0	7,6	1,9	97,6
Hollandia ²⁾	2,8	1,0	5,4	2,0	206,4
Lengyelország	4,2	0,9	4,3	1,2	141,3
Magyarország⁴⁾	2,5	0,4	3,4	0,8	212,8
Németország	..	..	16,6	5,7	..
Olaszország	9,7	2,9	9,4	3,5	112,2
Spanyolország ⁵⁾	10,1	3,6	10,8	4,6	125,6
Svájc	9,7	2,5	9,6	3,0	108,0
Svédország ²⁾	9,7	3,1	9,9	3,9	121,1
Szlovénia	..	..	3,2	0,9	..

Megjegyzés: Lásd a 8. táblázat megjegyzéseit.

Jelmagyarázat:

A) = Az e képzésben résztvevő hallgatók számának az összhallgató-létszámhoz viszonyított aránya

B) = Az e képzésben résztvevő hallgatóknak a 20 – 24 éves korú népességhez viszonyított aránya

13. táblázat

A matematikai – természettudományi oklevelet szerzettek aránya

Ország	1990		1993		1993 / 1990
	A)	B)	A)	B)	
Ausztria	8,2	2,0	8,4	2,4	115,5
Csehország	2,9	0,7	3,7	0,9	147,0
Dánia ¹⁾	2,2	1,0	2,4	1,4	132,4
Egyesült Királyság ¹⁾	13,9	9,2	12,1	11,0	111,4
Finnország	9,1	6,3	9,1 ²⁾	8,6 ²⁾	127,2
Franciaország	..	..	17,6 ²⁾	15,9 ²⁾	..
Görögország ³⁾	9,3	3,1	10,0	3,4	112,4
Hollandia ¹⁾	4,1	2,3	3,1	1,8	76,6
Lengyelország	3,0	1,3	2,9	1,5	119,8
Magyarország⁴⁾	1,9	0,8	2,1	0,8	117,1
Olaszország ⁵⁾	9,5	2,1	9,5	2,5	108,8
Spanyolország ⁶⁾	7,7	2,7	8,9	3,8	138,8
Svédország ⁷⁾	6,0	3,9	..	..	..
Szlovénia	..	..	3,3	1,6	..

Megjegyzés: Lásd a 9. táblázat megjegyzéseit.

Jelmagyarázat:

A) = A matematikai-természettudományi oklevelet szerzetteknek az oklevelet szerzettek összlétszámához viszonyított aránya

B) = A matematikai-természettudományi oklevelet szerzetteknek ezer fő 20-24 éves korú népességhez viszonyított aránya

14. táblázat

Az orvosi-egészségügyi képzésben résztvevő hallgatók aránya

Ország	1990/91		1993/94		1993-94/1990-91
	A/	B/	A/	B/	
Ausztria	8,2	3,0	7,6	3,4	104,8
Csehország	10,1	1,7	9,1	1,5	96,4
Dánia ¹⁾	13,0	4,0	10,9	4,6	103,7
Egyesült Királyság ²⁾	12,1	3,3	11,8	4,1	118,2
Finnország	16,5	10,6	18,5	8,9	133,2
Franciaország ⁶⁾	11,3	4,8	..	..	..
Görögország ³⁾	14,1	3,4	10,6	2,6	78,6
Hollandia ²⁾	9,4	3,3	11,2	4,2	127,1
Lengyelország	15,4	3,4	10,2	2,9	91,5
Magyarország⁴⁾	12,2	2,3	10,2	2,5	129,9
Németország	..	..	5,7	2,0	..
Olaszország	11,6	3,5	9,7	3,6	96,7
Spanyolország ⁵⁾	8,4	3,0	7,9	3,3	110,1
Svájc	8,5	2,2	8,2	2,6	103,8
Svédország ²⁾	14,5	4,7	14,0	5,5	113,8
Szlovénia	..	..	5,5	1,6	..

Megjegyzések: Lásd a 8. táblázat megjegyzéseit.

Jelmagyarázat:

A/ = Az e képzésben résztvevő hallgatók számának az összhallgató-létszámhoz viszonyított aránya

B/ = Az e képzésben résztvevő hallgatóknak a 20-24 éves korú népességhez viszonyított aránya

15. táblázat

Az orvosi-egészségügyi oklevelet szerzettek aránya

Ország	1990		1993		1993-94/1990-91
	A/	B/	A/	B/	
Ausztria	13,2	3,2	10,8	3,1	92,7
Csehország	8,4	1,9	9,0	2,2	124,8
Dánia ¹⁾	20,8	9,4	16,0	9,5	92,9
Egyesült Királyság ¹⁾	16,8	11,2	11,3	10,3	85,6
Finnország	23,2	16,1	32,6 ²⁾	30,8 ²⁾	179,5
Franciaország	..	..	2,6 ²⁾	2,3 ²⁾	..
Görögország ³⁾	19,0	6,5	16,0	5,6	89,6
Hollandia	11,7	6,5	14,9	8,5	128,6
Lengyelország	20,7	9,1	24,8	12,6	149,2
Magyarország⁴⁾	12,5	5,3	14,1	5,8	121,0
Olaszország ⁵⁾	26,0	5,8	23,5	6,1	98,0
Spanyolország ⁶⁾	12,7	4,5	12,0	5,1	113,6
Svédország ⁷⁾	25,1	16,2	..	..	..
Szlovénia	..	..	9,3	4,5	..

Megjegyzések: Lásd a 9. táblázat megjegyzéseit.

Jelmagyarázat:

A/ = Az orvosi-egészségügyi oklevelet szerzetteknek az oklevelet szerzettek összlétszámához viszonyított aránya

B/ = Az orvosi-egészségügyi oklevelet szerzetteknek ezer fő 20-24 éves korú népességhez viszonyított aránya

16. táblázat

A jogi képzésben résztvevő hallgatók aránya

Ország	1990/91		1993/94		1993-94 / 1990-91
	A)	B)	A)	B)	
Ausztria	9,9	3,7	9,7	4,3	111,2
Csehország	3,4	0,6	4,9	0,8	153,2
Dánia ¹⁾	3,9	1,2	3,5	1,5	110,6
Finnország	2,5	1,2	2,1	1,3	98,3
Franciaország ³⁾	8,8	3,8	..	..	..
Görögország ⁴⁾	4,2	1,0	3,6	0,9	90,5
Hollandia ²⁾	6,6	2,3	6,2	2,4	99,9
Lengyelország	3,6	0,8	5,3	1,5	204,6
Magyarország⁵⁾	4,2	0,7	4,3	1,0	158,9
Olaszország	15,9	4,8	17,2	6,4	125,4
Spanyolország ⁶⁾	19,1	6,7	19,1	8,1	117,9
Svájc	7,3	1,9	7,5	2,4	111,6
Svédország ²⁾	4,9	1,6	4,2	1,6	100,7
Szlovénia	..	..	4,9	1,4	..

Megjegyzés: Lásd a 8. táblázat megjegyzéseit.

Jelmagyarázat:

A) = Az e képzésben résztvevő hallgatók számának az összhallgató-létszámhoz viszonyított aránya

B) = Az e képzésben résztvevő hallgatóknak a 20-24 éves korú népességhez viszonyított aránya

17. táblázat

A jogi oklevelet szerzettek aránya

Ország	1990		1993		1993 / 1990
	A)	B)	A)	B)	
Ausztria	8,0	2,0	8,1	2,3	113,5
Csehország	2,8	0,6	4,2	1,0	174,9
Dánia ¹⁾	2,7	1,2	1,4	0,8	60,6
Finnország	2,0	1,4	1,5 ²⁾	1,4 ²⁾	96,9
Görögország ³⁾	7,2	2,5	5,0	1,8	74,3
Hollandia ¹⁾	5,6	3,1	4,7	2,7	84,2
Lengyelország	2,0	0,9	2,9	1,5	181,0
Magyarország⁴⁾	2,9	1,2	3,2	1,3	118,6
Olaszország ⁵⁾	13,0	2,9	12,2	3,2	102,4
Spanyolország ⁶⁾	10,8	3,8	15,9	6,8	176,1
Svédország ⁷⁾	2,2	1,5	..	..	..
Szlovénia	..	..	4,5	2,2	..

Megjegyzés: Lásd a 9. táblázat megjegyzéseit.

Jelmagyarázat:

A) = A jogi oklevelet szerzetteknek az oklevelet szerzettek összlétszámához viszonyított aránya

B) = A jogi oklevelet szerzetteknek ezer fő 20-24 éves korú népességhez viszonyított aránya

A mezőgazdasági képzésben résztvevő hallgatók aránya

Ország	1990/91		1993/94		1993-94 / 1990-91
	A)	B)	A)	B)	
Ausztria	3,2	1,2	2,9	1,3	103,3
Csehország	8,9	1,5	6,4	1,1	77,0
Dánia ¹⁾	2,3	0,7	2,1	0,9	112,5
Egyesült Királyság ²⁾	0,9	0,2	1,0	0,3	134,1
Finnország	3,6	1,7	3,0	1,9	101,2
Franciaország ⁶⁾	0,9	0,4	..	..	..
Görögország ³⁾	5,8	1,4	4,6	1,1	83,4
Hollandia ²⁾	3,7	1,3	3,2	1,2	93,1
Lengyelország	5,8	1,3	4,1	1,2	98,3
Magyarország⁴⁾	6,7	1,1	5,8	1,4	135,8
Németország	..	..	2,1	0,7	..
Olaszország	2,2	0,7	2,0	0,8	106,4
Spanyolország ⁵⁾	2,8	1,0	1,0	0,4	39,3
Svájc	1,6	0,4	1,4	0,4	93,2
Svédország ²⁾	1,4	0,4	1,0	0,4	88,5
Szlovénia	..	..	4,3	1,2	..

Megjegyzés: Lásd a 8. táblázat megjegyzéseit.

Jelmagyarázat:

A) = Az e képzésben résztvevő hallgatók számának az összhallgató-létszámhoz viszonyított aránya

B) = Az e képzésben résztvevő hallgatóknak a 20 – 24 éves korú népességhez viszonyított aránya

19. táblázat

A mezőgazdasági oklevelet szerzetek aránya

Ország	1990		1993		1993 / 1990
	A)	B)	A)	B)	
Ausztria	2,9	0,7	3,2	0,9	123,9
Csehország	9,3	2,1	10,0	2,4	125,6
Dánia ¹⁾	3,0	1,3	2,7	1,6	108,9
Egyesült Királyság ¹⁾	0,9	0,6	0,9	0,8	132,2
Finnország	6,3	4,3	4,4 ²⁾	4,2 ²⁾	89,6
Görögország ³⁾	4,2	1,4	4,9	1,7	122,1
Hollandia	3,8	2,1	4,1	2,4	110,2
Lengyelország	5,8	2,5	4,2	2,1	90,9
Magyarország⁴⁾	6,1	2,6	6,2	2,5	108,2
Olaszország ⁵⁾	2,6	0,6	2,7	0,7	111,7
Spanyolország ⁶⁾	1,4	0,5	1,0	0,5	93,1
Svédország ⁷⁾	1,2	0,8	..	..	..
Szlovénia	..	..	4,4	2,1	..

Megjegyzés: Lásd a 9. táblázat megjegyzéseit.

Jelmagyarázat:

A) = A mezőgazdasági oklevelet szerzeteknek az oklevelet szerzetek összlet-számához viszonyított aránya

B) = A mezőgazdasági oklevelet szerzeteknek ezer fő 20-24 éves korú népességhez viszonyított aránya

20. táblázat

A hallgatólétszám megoszlása képzési szintek szerint

(%)

Ország		A/	B/	C/	D/
Csehország	1990/91	-	-	100,0	..
	1993/94	-	-	100,0	..
Dánia	1990/91	14,8	34,8	50,4	↗
	1993/94	12,0	37,5	50,5	↗
Egyesült Királyság	1990/91	30,5		56,1	13,4
	1992/93	29,6		56,0	14,4
Finnország	1990/91	22,3	11,0	57,2	9,5
	1994/95		39,1	52,7	8,2
Franciaország	1991/92	22,8	-	67,2	10,0
Görögország	1988/89	-	38,7	61,3	↗
	1991/92	-	41,1	58,9	↗
Hollandia	1990/91	-	53,2	46,8	↗
	1993/94	-	57,3	42,7	↗
Lengyelország	1990/91	20,0		74,5	5,5
	1994/95	15,0		77,9	7,1
Magyarország	1990/91	-	50,8	42,6	6,6
	1994/95	-	54,4	36,9	8,7
Olaszország	1990/91	-	2,2	93,6	4,2
	1993/94	-	0,8	96,8	2,4
Spanyolország	1989/90	4,0	27,5	66,3	2,2
	1992/93	3,4	30,3	62,8	3,5
Svájc	1990/91	39,7	-	49,1	11,2
	1993/94	40,9	-	48,8	10,3
Svédország	1989/90	51,0		42,2	6,8
	1992/93	49,5		44,2	6,3
Szlovénia	1993/94	29,4	-	70,6	↗

Jelmagyarázat:

A/ = Post-secondary képzés (ISCED 5)

B/ = 3-4 éves főiskolai szintű képzés (ISCED 6)

C/ = Egyetemi szintű képzés (ISCED 6)

D/ = Posztgraduális képzés (ISCED 7)

21. táblázat
Az oklevelet szerzettek megoszlása képzési szintek szerint (%)

Ország		A/	B/	C/	D/
Ausztria	1990	28,6	-	64,8	6,6
	1993	30,6	-	61,6	7,8
Csehország	1990	-	-	100,0	..
	1993	-	-	100,0	..
Dánia	1988	36,5	34,1	29,4	—
	1993	25,1	43,3	31,6	—
Egyesült Királyság	1988	37,7		45,7	16,6
	1991	36,5		44,6	18,9
Finnország	1990	39,3	17,4	36,8	6,5
	1994		63,3	30,2	6,5
Franciaország	1990	44,3	-	42,2	13,5
	1992	57,5	-	30,8	11,7
Görögország	1988	-	29,0	66,1	4,9
	1991	-	32,2	65,1	2,7
Hollandia ¹⁾	1990	-	65,1	34,9	—
	1993	-	57,7	42,3	—
Lengyelország	1990	36,6	6,3	45,6	11,5
	1993	30,6	5,3	42,5	21,6
Magyarország	1990	-	59,5	30,5	10,0
	1994	-	58,5	30,5	11,0
Németország ²⁾	1989	33,8	22,2	36,7	7,3
	1992	32,2	23,1	37,1	7,6
Olaszország	1989	-	5,0	80,2	14,8
	1993	-	1,8	85,1	13,1
Spanyolország	1989	4,9	35,1	57,0	3,0
	1992	8,4	33,7	54,7	3,2
Svédország	1991	50,3		45,1	4,6
Szlovénia	1991	50,2	-	39,8	10,0
	1993	43,6	-	43,0	13,4

Megjegyzések:

¹⁾ Az Open Universiteit adatai nélkül

²⁾ Az új tartományok és Kelet-Berlin adatai nélkül

Jelmagyarázat:

A/ = Post-secondary képzés (ISCED 5)

B/ = 3-4 éves főiskolai szintű képzés (ISCED 6)

C/ = Egyetemi szintű képzés (ISCED 6)

D/ = Posztgraduális képzés (ISCED 7)

22. táblázat

A közgazdasági-társadalomtudományi oklevelet szerzettek képzési szintek szerinti megoszlása

		(%)			
Ország		A/	B/	C/	D/
Ausztria	1990	33,4	-	61,2	5,4
	1993	28,7	-	66,6	4,7
Dánia	1987	12,1	-	87,9	—
	1991	18,4	-	81,0	—
Egyesült Királyság ¹⁾	1987	41,9	43,4		14,7
	1990	43,7	36,9		19,4
Finnország	1990	27,2	-	68,5	4,3
	1993	35,4	-	58,8	5,8
Franciaország ¹⁾	1992	63,9	-	22,0	14,1
Görögország	1988	-	41,3	56,8	1,9
	1991	—	45,3	53,7	1,0
Hollandia ²⁾	1990	-	67,8	32,2	—
	1993	—	60,8	39,2	—
Lengyelország	1990	43,2	8,7	43,6	4,5
	1993	54,8	5,9	34,5	4,8
Magyarország	1990	-	69,2	26,2	4,6
	1994	-	73,4	15,9	10,7
Olaszország	1989	-	-	97,8	2,2
	1993	—	—	96,5	3,5
Spanyolország	1989	13,0	37,0	48,4	1,6
	1992	11,0	41,6	45,7	1,7
Svédország	1991	16,6	80,2		3,2
Szlovénia	1993	60,9	-	31,1	8,0

Megjegyzések:

1) A jogi oklevelet szerzettek adataival együtt

2) Az Open Universiteit adatai nélkül

Jelmagyarázat:

A/ = Post-secondary képzés (ISCED 5)

B/ = 3-4 éves főiskolai szintű képzés (ISCED 6)

C/ = Egyetemi szintű képzés (ISCED 6)

D/ = Posztgraduális képzés (ISCED 7)

23. táblázat
A műszaki oklevelet szerzettek képzési szintek szerinti megoszlása

		(%)			
Ország		A/	B/	C/	D/
Ausztria	1990	43,5	-	47,2	9,3
	1993	43,2	-	48,1	8,7
Dánia	1987	45,4	54,6		—
	1991	39,9	60,1		—
Egyesült Királyság	1988	43,7	-	42,3	14,0
	1991	44,3	-	41,6	14,1
Finnország	1990	45,8		51,4	2,8
	1993	38,7		57,6	3,7
Franciaország ¹⁾	1992	64,4	-	35,6	—
Görögország	1988	-	53,8	44,5	1,7
	1991	-	46,6	52,2	1,4
Hollandia ²⁾	1990	-	74,0	26,0	—
	1993	-	71,8	28,2	—
Lengyelország	1993	24,0	10,7	50,1	15,2
Magyarország	1990	-	61,8	32,2	6,0
	1994	-	62,9	34,5	2,6
Olaszország	1989	-	-	99,4	0,6
	1993	-	-	99,2	0,8
Spanyolország	1990	1,4	62,1	34,0	2,5
	1993	0,8	62,1	35,1	2,0
Svédország	1991	68,0	-	28,0	4,0
Szlovénia	1993	43,0	-	44,8	12,2

Megjegyzések:

- 1) A mezőgazdasági oklevelet szerzettek adataival együtt
 2) Az Open Universeit adatai nélkül

Jelmagyarázat:

- A/ = Post-secondary képzés (ISCED 5)
 D/ = Posztgraduális képzés (ISCED 7)
 B/ = 3-4 éves főiskolai szintű képzés (ISCED 6)
 C/ = Egyetemi szintű képzés (ISCED 6)

24. táblázat

A pedagógiai oklevelet szerzettek képzési szintek szerinti megoszlása

Ország		A/ B/ C/ D/ (%)			
Ausztria	1990	81,9	-	16,8	1,3
	1993	82,4	-	15,9	1,7
Dánia	1987	65,5	-	34,5	-
	1991	63,7	-	36,3	-
Egyesült Királyság	1988	19,4	-	27,5	53,1
	1991	19,4	-	26,5	54,1
Finnország	1990	10,5	42,6	46,9	-
	1994	42,1	-	57,9	-
Franciaország	1992	54,7	-	45,0	0,3
Görögország	1988	-	-	99,9	0,1
	1991	-	-	99,5	0,5
Hollandia ¹⁾	1990	-	93,5	6,5 ²⁾	-
	1992	-	78,7	21,3	-
Lengyelország	1990	58,5	0,7	35,5	5,3
	1993	39,5	4,8	45,3	10,4
Magyarország	1990	-	79,7	20,3	-
	1994	-	78,2	21,8	-
Olaszország	1989	-	5,2	94,3	0,5
	1993	-	-	91,5	8,5
Spanyolország	1989	-	71,9	28,1	-
	1993	-	72,3	27,0	0,7
Svédország	1991	63,7	-	35,8	0,5
Szlovénia	1993	18,4	-	79,0	2,6

Megjegyzések:

1) Az Open Universiteit adatai nélkül

2) A consecutive középiskolai tanárképzés adatai nélkül

Jelmagyarázat:

A/ = Post-secondary képzés (ISCED 5)

B/ = 3-4 éves főiskolai szintű képzés (ISCED 6)

C/ = Egyetemi szintű képzés (ISCED 6)

D/ = Posztgraduális képzés (ISCED 7)

25. táblázat
A orvosi-egészségügyi oklevelet szerzettek képzési szintek szerinti megoszlása
 (%)

Ország		A/	B/	C/	D/
Ausztria	1990	18,8	-	80,2	1,0
	1993	25,2	–	73,3	1,5
Dánia	1991	12,1	-	87,9	–
Egyesült Királyság	1988	74,9	-	18,6	6,5
	1991	67,0	–	22,7	10,3
Finnország	1990	67,4	4,0	15,5	13,1
	1994	80,9	2,8	8,5	7,8
Görögország	1988	-	47,6	37,1	15,3
	1991	–	50,0	43,1	6,9
Hollandia	1990	-	66,5	33,5	–
	1993	–	81,8	18,2	–
Lengyelország	1990	34,0	-	25,6	40,4
	1993	29,3	1,5	18,8	50,4
Magyarország	1990	-	13,6	35,8	50,6
	1994	–	15,4	34,2	50,4
Olaszország	1989	-	-	48,7	51,3
	1993	–	–	56,3	43,7
Spanyolország	1989	-	41,7	53,7	4,6
	1993	–	45,0	46,9	8,1
Svédország	1991	64,6	-	30,2	5,2
Szlovénia	1993	33,2	-	34,3	32,5

Megjegyzés:

Hollandiára vonatkozólag az Open Universiteit adatai nélkül

Jelmagyarázat:

A/ = Post-secondary képzés (ISCED 5)

B/ = 3-4 éves főiskolai szintű képzés (ISCED 6)

C/ = Egyetemi szintű képzés (ISCED 6)

D/ = Posztgraduális képzés (ISCED 7)

26. táblázat

A mezőgazdasági oklevelet szerzettek képzési szintek szerinti megoszlása

(%)

Ország		A/	B/	C/	D/
Ausztria	1990	-	-	84,8	15,2
	1993	–	–	78,6	21,4
Dánia	1987	55,1		44,9	–
	1991	37,5		62,5	–
Egyesült Királyság	1988	26,5	-	44,0	29,5
	1991	35,4	–	37,9	26,7
Finnország	1990	69,0	-	26,8	4,2
	1994	45,0	–	48,6	6,4
Görögország	1988		51,3	44,4	4,3
	1991	–	46,5	51,1	2,4
Hollandia	1990	-	59,7	40,3	–
	1993	–	59,9	40,1	–
Lengyelország	1990	10,8	16,5	56,5	16,2
	1993	6,1	14,5	53,3	26,1
Magyarország	1990		29,4	57,1	13,5
	1994	–	38,7	48,8	12,5
Olaszország	1989	-	-	93,6	6,4
	1993	–	–	79,0	21,0
Spanyolország	1989	-	12,2	84,9	2,9
	1993	–	14,4	80,1	5,5
Svédország	1991	60,8	-	29,8	9,4
Szlovénia	1989	28,8	-	54,8	16,4

Jelmagyarázat:

- A/ Post-secondary képzés (ISCED 5)
- B/ 3-4 éves főiskolai szintű képzés (ISCED 6)
- C/ Egyetemi szintű képzés (ISCED 6)
- D/ Posztgraduális képzés (ISCED 7)

27. táblázat

A felsőfokú képzettségű népesség és aktív keresők aránya

(%)

Ország	A 20 éves korú és idősebb népességen belül a felsőfokú képzettségűek aránya			A felsőfokú képzettségű aktív keresőknek a gazdaságilag aktív népességhez viszonyított aránya		
	Egyetemi	Egyéb felsőf.	Összes	Egyetemi	Egyéb felsőf.	Összes
Ausztria 1993	..	..	5,8	..	..	7,6
Belgium 1992	8,8 ³⁾	11,4 ³⁾	20,2 ³⁾	..	..	..
Csehország 1991	8,0	-	8,0	10,1 ¹⁾	-	10,1 ¹⁾
Dánia 1994	12,1 ²⁾	5,2 ²⁾	17,3 ²⁾	..	..	..
Egyesült Királyság 1992	10,7 ³⁾	7,7 ³⁾	18,4 ³⁾	..	..	..
Finnország 1993	..	..	12,1	..	..	14,5 ⁴⁾
Franciaország 1990	5,8	6,1	11,9	7,4	7,8	15,2
Görögország 1991	8,0	1,6	9,6	..	..	..
Hollandia 1994	5,8	14,3	20,1	7,5	16,5	24,0
Lengyelország 1994	7,9	..	..	10,0	..	..
Magyarország 1994	4,5	5,5	9,9	5,7	7,4	13,1
Németország ⁵⁾ 1995	16,6	..	16,6	19,5	..	19,5
Norvégia 1993	..	..	18,8	..	..	..
Olaszország 1991	4,8	-	4,8	..	..	..
Spanyolország 1992	10,0 ³⁾	3,0 ³⁾	13,0 ³⁾	..	..	..
Svájc 1992	8,0 ³⁾	12,9 ³⁾	20,9 ³⁾	..	..	..
Svédország 1994	10,0 ⁶⁾	12,5 ⁶⁾	22,5 ⁶⁾	12,5	13,2	25,7
Szlovénia 1991	4,7	5,0	9,7	7,5 ⁷⁾	9,1 ⁷⁾	16,6 ⁷⁾

Megjegyzések:

- 1) 1994. évi adat
- 2) A 20-69 éves népesség adatai
- 3) A 25-64 éves népesség adatai
- 4) 1992. évi adat
- 5) A Fachschule-végzettségűek nélkül
- 6) A 20-74 éves népesség adatai
- 7) 1988. évi adatok

Ára: 100,- Ft

Megjelent:

- 185 Egyházi iskolák indítása Magyarországon** (Tudományos tanácskozás Gyula, 1992. június 22-24.)
- 186 Kozma Tamás:** Új fejezetek a nevelésszociológiából
- 187 Csanády Márton:** Nem tudják, de költik? (A közoktatásfinanszírozás adatszolgáltatási rendszeréről)
- 188 Forray R. Katalin – Györgyi Zoltán – Híves Tamás – Imre Anna:** Az ózdi térség közoktatásának helyzete, kilátásai
- 189 Vámos Dóra:** Munkapiac és szakképzés az NSZK-ban
- 190 Liskó Ilona:** Szerkezetváltó iskolák
- 191 Szabó László Tamás:** Migráció és oktatás
- 192 Gábor Kálmán:** Civilizációs korszakváltás és az ifjúság
- 193 Szemerszki Mariann:** Főiskolai és egyetemi oktatók a felsőoktatási törvény tervezetéről
- 194 Tamas Kozma:** Expansion in Higher Education: The Case of the East European Region (Proposal for the 15th Annual EAIR Forum, Turku, Finland, August 15-18, 1993)
- 195 Balogh Miklós:** Önkormányzat és oktatás (Változó feltételek, önkormányzati döntési modellek)
- 196 Györgyi Zoltán:** Mezőgazdasági szakoktatás az iskolarendszerű oktatásban és a munkaerőpiac képésben
- 197 Imre Anna – Papházi Tibor – Szemerszki Mariann:** Tandíj a felsőoktatásban?
- 198 Kozma Tamás:** A közoktatás fejlesztési koncepciójának tudományos megalapozása
- 199 Szecskő Tamás:** A tömegkommunikáció társadalmi hatásai (Bevezetés a tömegkommunikáció szociológiájába)
- 200 Fehérvári Anikó – Györgyi Zoltán – Tót Éva:** Ifjúsági munkanélküliség (Megyei esettanulmányok)
- 201 Ladányi Andor:** „Nemcsak a gazdasági életben van szükség racionalizálásra, hanem kultúrpolitikánk terén is”
- 202 Gábor Kálmán – Mátay Melinda – Balog István – Kántor Zoltán:** Az ifjúság és az elit
- 203 Ladányi Andor:** Ami jó benne és ami nem (A felsőoktatási törvény mérlege)
- 204 Annási Ferenc – dr. Baráth Tibor:** Vélemények az iskolai menedzserképzésről egy regionális kutatás tükrében
- 205 Híves Tamás:** Kartográfiai ábrázolás lehetőségei az oktatáskutatásban
- 206 Ladányi Andor:** A felsőoktatás fejlesztési tervéről
- 207 Nagy Péter Tibor:** Szakoktatás és politika
- 208 Publikációk a cigányság oktatásáról** (Szerk.: Forray R. Katalin)
- 209 Györgyi Z. – Híves T. – Imre A. – Kozma T.:** Településhálózat és iskolaszervezet
- 210 Szabó László Tamás:** Modernizáció kérdőjelekkel (Pedagógusképzés és továbbképzés)
- 211 Bajomi Iván:** Az oktatásügyi érdekszervezetek szerepe az oktatáspolitikai formálásában
- 212 Liskó Ilona – Fehérvári Anikó:** Szerkezetváltó iskolák a kilencvenes években
- 213 Polónyi István:** A felsőoktatás gazdasági jellemzői